

Eerste Kamer der Staten-Generaal

Minister van Buitenlandse Zaken
De heer C.C.J. Veldkamp
Postbus 20061
2500 EB Den Haag

Kazernestraat 52
2514 CV Den Haag
postbus 20017
2500 EA Den Haag

telefoon 070 312 92 00
fax 070 312 93 90

e-mail postbus@eerstekamer.nl
internet www.eerstekamer.nl

datum 11 juni 2025

betreft Staat van de Unie 2025

ons kenmerk 177309

Geachte heer Veldkamp,

De leden van de vaste commissie voor Europese Zaken hebben kennisgenomen van de Staat van de Unie 2025, die tevens een appreciatie van het Commissiewerkprogramma voor 2025 bevat.¹ De commissie heeft besloten in schriftelijk overleg te treden, voorafgaand aan de Algemene Europese Beschouwingen.

De leden van de fracties van **BoerBurgerBeweging (BBB)**, **D66**, **Partij voor de Dieren (PvdD)**, **Forum voor Democratie (FVD)** en **Volt** en de leden van de fracties van **OPNL**, **CDA** en **ChristenUnie** gezamenlijk wensen u een aantal vragen te stellen en aandachtspunten mee te geven. De leden van de fractie van Volt sluiten zich aan bij de vragen van de leden van de fractie van D66 en de vragen van de fracties van OPNL, CDA en ChristenUnie gezamenlijk.

Vragen en opmerkingen van de leden van de BBB-fractie

De leden van de BBB-fractie merken op dat de Europese Commissie het belang benadrukt van voedselzekerheid, toegang tot kritieke grondstoffen en het versterken van strategische autonomie. De leden van de BBB-fractie vragen welke waarborgen de Commissie biedt aan de Nederlandse regering dat de Clean Industrial Deal en de Europese duurzaamheidsambities niet leiden tot extra lasten, regeldruk of concurrentievervalsing voor Nederlands bedrijfsleven, en hoe wordt voorkomen dat (voedsel)productie naar buiten de EU verschuift, met mogelijk lagere normen?

Tevens vragen deze leden hoe volgens de regering, de Europese Commissie ervoor gaat zorgen, in het licht van de aanbevelingen uit het Draghi-rapport, dat innovatiebeleid en investeringsprogramma's daadwerkelijk toegankelijk zijn voor het Nederlandse MKB en familiebedrijven zonder dat zij worden overvraagd door complexe Europese regels en rapportageverplichtingen.

Zij vragen ook welke structurele maatregelen de Commissie aan de Nederlandse regering voorstelt om de energieprijzen voor Europese producenten structureel te verlagen, zodat de concurrentiepositie van de bedrijven behouden blijft en voedselzekerheid binnen de EU niet in gevaar komt door verplaatsing van productie naar buiten Europa.

¹ Kamerstukken, 2024-2025, 36715, A.

datum 11 juni 2025

ons kenmerk 177309

blad 2

De leden van de fractie van BBB constateren dat de Commissie stevig inzet op een Europese defensie-unie en versterking van de interne veiligheid, met nieuwe strategieën en programma's op het gebied van defensie, crisisbeheersing en migratie. Zij vragen hoe de regering ziet dat binnen deze Europese plannen gegarandeerd wordt dat lidstaten zoals Nederland zeggenschap houden over hun eigen defensie-inzet, migratiebeleid en grensbewaking. Ook vragen deze leden op welke manier wordt voorkomen dat nationale bevoegdheden verder worden overgedragen aan Brussel.

De leden van de BBB-fractie zien dat de Commissie arbeidsmobiliteit wil bevorderen en aan modernisering van de coördinatie van sociale zekerheidsstelsels werkt. Deze leden vragen welke concrete maatregelen de Commissie neemt, volgens de regering, om te waarborgen dat arbeidsmigratie binnen de EU niet leidt tot uitbuiting, sociale dumping of het ondermijnen van Nederlandse arbeidsvoorwaarden. Ook vragen deze leden hoe ervoor gezorgd wordt dat de lasten van arbeidsmigratie niet onevenredig op nationale samenlevingen terechtkomen.

De Commissie ziet uitbreiding van de EU als strategisch belangrijk. De leden van de BBB-fractie zijn kritisch over verdere uitbreiding zonder waarborgen voor naleving van Europese normen. De leden van de BBB-fractie vragen welke garanties de Commissie aan Nederland biedt dat nieuwe lidstaten daadwerkelijk voldoen aan de bestaande Europese rechtsstatelijke en economische normen vóór toetreding, en dat ook na toetreding deze normen worden nageleefd.

De leden van de BBB-fractie merken op dat digitalisering van de economie en het gebruik van kunstmatige intelligentie speerpunten zijn van de Commissie. Deze leden vragen de regering hoe bij de uitrol van Europese digitaliserings- en AI-strategieën geborgd wordt dat de privacy van Nederlandse burgers maximaal wordt beschermd. Krijgen lidstaten voldoende ruimte om strengere nationale privacyregels te hanteren als zij dat wensen, vragen deze leden.

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie danken de regering voor de uitgebreide weergave van haar inzet ten aanzien van de zeven strategische prioriteiten van de Europese Commissie. Zij onderschrijven het uitgangspunt dat Europa zich moet versterken als geopolitieke en geo-economische speler in een wereldorde die in hoog tempo verandert. Daarbij zijn investeringen in klimaatneutraliteit, technologische autonomie en brede maatschappelijke weerbaarheid volgens de leden van de D66-fractie essentieel. De leden van de D66-fractie hebben naar aanleiding van het chapeau enkele vragen.

De regering stelt dat de EU haar eigen belangen moet nastreven en haar normen en waarden moet beschermen.² Deze leden vragen hoe de regering waarborgt dat mensenrechten, democratische beginselen en de rechtsstaat daarbij leidend blijven, en niet ondergeschikt raken aan geopolitieke overwegingen.

In het chapeau benadrukt de regering de nationale druk op huisvesting, zorg en onderwijs als reden voor Europese inperking van migratie.³ De leden van de D66-fractie vragen of de regering erkent dat deze knelpunten in belangrijke mate het gevolg zijn van binnenlands beleid en structurele keuzes, zoals het woningbouwbeleid, investeringen in publieke sectoren en de organisatie van opvang en integratie. Zo nee, op welke gronden wijkt de regering hiervan af?

² Chapeau Staat van de Unie 2025, p. 1.

³ Chapeau Staat van de Unie 2025, p. 3.

datum 11 juni 2025

ons kenmerk 177309

blad 3

De regering benadrukt het belang van Europese eenheid. Deze leden vragen hoe de regering dit belang prioriteert wanneer lidstaten fundamentele Europese waarden, zoals democratie, rechtsstatelijkheid en gelijkheid ongeacht seksuele oriëntatie, niet naleven. En hoe geeft de regering invulling aan het handhaven van deze waarden, bijvoorbeeld in situaties zoals in Hongarije, waar de rechtsstaat en LHBTIQ+-rechten onder druk staan, of in gevallen waarin het internationaal recht wordt geschonden?

De regering stelt dat een gezonde en innovatieve economie noodzakelijk is om veiligheid te kunnen realiseren en financieren. Tegelijk noemt de regering het afbouwen van publieke schulden als randvoorwaarde. De leden van de D66-fractie vragen hoe de regering voorkomt dat dit streven de noodzakelijke investeringen in bijvoorbeeld klimaat en defensie belemmert, en zo het Europese concurrentievermogen – zoals benadrukt in het rapport van Draghi⁴ – juist verzwakt.

De nadruk op 'een weerbaardere Unie' wordt vooral in militaire en economische termen besproken, maar digitale en sociale weerbaarheid blijven onderbelicht. Tegelijkertijd laten landen als Finland het belang van een integrale benadering van weerbaarheid zien. Een samenleving met sociale cohesie en gedeelde waarden is weerbaarder tegen het zaaien van angst en exploiteren van interne verdeeldheden door onze vijanden. Digitaal vaardige burgers zijn minder vatbaar voor desinformatie en misinformatie, aldus deze leden. Zij vragen in hoeverre deze dimensies volgens de regering voldoende worden geborgd in Europese plannen, zoals de paraatheidsstrategie.

In het chapeau spreekt de regering de ambitie uit om Europa innovatiever en economisch veerkrachtiger te maken. De leden van de D66-fractie vragen welke rol de regering ziet voor Nederland in het realiseren van deze innovaties, bijvoorbeeld binnen het kader van de Clean Industrial Deal en genoemde AI-ecosystemen. Hoe verhoudt deze inzet zich tot voorgenomen bezuinigingen op onderwijs en wetenschap, terwijl juist hoogwaardige kennis en vaardigheden onmisbaar zijn voor economische, technologische weerbaarheid?

De regering stelt dat de EU moet investeren in strategische industrieën en productieketens. Is de regering het met deze leden eens dat deze investeringsagenda nadrukkelijk duurzaam moet zijn, en dat subsidies niet mogen vloeien naar fossiele infrastructuur of vervuilende sectoren?

Vragen en opmerkingen van de leden van de FVD-fractie

De leden van de FVD-fractie merken op dat de regering in het chapeau benadrukt dat economische samenwerking alleen werkt als alle lidstaten een solide financieel-economisch beleid voeren, inclusief de afbouw van hoge publieke schulden.⁵ Ook is de regering tegenstander van gemeenschappelijke schuld voor nieuwe budgetinstrumenten en pleit zij voor herprioritering binnen de EU-begroting in plaats van vergroting.⁶

De leden van de FVD-fractie vragen hoe de uiteenlopende economische situaties en financiële beleidsvoorkeuren van de lidstaten, en de meningsverschillen over de omvang en financiering van de EU-begroting het vermogen van de EU beïnvloeden om uniform en effectief beleid te voeren dat concrete, positieve economische resultaten voor de Nederlandse burgers oplevert. Deze leden vragen of daar tot nu toe überhaupt sprake van is, of dat deze harmonisatie alleen maar negatief ten opzichte van onze welvaart is.

⁴ The Draghi report on EU competitiveness, 9 september 2024, https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_en

⁵ Chapeau Staat van de Unie 2025, p. 1-2.

⁶ Kamerstukken, vergaderjaar 2024–2025, 36 724, A.

datum 11 juni 2025

ons kenmerk 177309

blad 4

In het chapeau wordt expliciet gesteld dat de groeiende bevolking in Nederland, deels beïnvloed door migratie, druk legt op de woningmarkt, de zorg en het onderwijs, wat weer de sociale samenhang beïnvloedt.⁷ Nederland streeft, volgens het Hoofdlijnenakkoord, naar een ambitieuze Europese agenda om "grip te krijgen op migratie", het omlaag brengen van de aantallen asielaanvragen en het verbeteren van terugkeer.

De leden van de FVD-fractie vragen in hoeverre de Europese migratie- en asielstrategieën en het nagestreefde strikte EU-asielbeleid effectief zijn in het mitigeren van deze concrete, negatieve impact op de nationale infrastructuur en het welzijn van de huidige burgers.

Vragen en opmerkingen van de PvdD-fractie

De leden van de PvdD-fractie hebben over verschillende onderwerpen vragen bij de Staat van de Unie en bij de kabinetsappreciatie van het nieuwe Werkprogramma van de Europese Commissie voor 2025.

Over het beleid ten aanzien van economie versus duurzaamheid en dierenwelzijn vragen de leden van de PvdD-fractie hoe de regering de verhouding ziet tussen de ambities van de EU op het gebied van defensie, landbouw en industriepolitiek aan de ene kant en klimaat, circulariteit, nulverontreiniging, waterkwaliteit en -kwantiteit, biodiversiteit en dierenwelzijn aan de andere kant. Deze leden maken zich zorgen over de vraag of de EU de doelen op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn zal halen gezien de nieuwe koers van de EU. Dit terwijl schoon water, een schone lucht, een schone bodem, een hoge biodiversiteit, dierenwelzijn en een stabiel klimaat basisvoorwaarde zijn voor een gezond leven van mens en dier. Zij vragen welke keuzes de regering maakt in de afweging tussen deze Europese beleidsdoelen.

De leden van de PvdD-fractie vragen wat de verwachtingen zijn van de regering van de Europese Commissaris ten aanzien van dierenwelzijn.

Deze leden vragen welke EU dossiers op het gebied van dierenwelzijn de regering prioriteert en welke initiatieven zij gaat nemen om deze te realiseren.

De leden van de PvdD-fractie hebben ten aanzien van landbouw de volgende vragen.

Zij vragen wat de inzet van de regering is bij de onderhandelingen over het post-2027 Europese landbouwbudget (CAP). Welke prioriteiten heeft zij hierbij op het gebied van duurzaamheid in dierenwelzijn?

De leden van de PvdD-fractie maken zich zorgen over de keuze van de regering om voor een nieuwe derogatie voor mest vanaf 2026 te pleiten. Leidt dit niet tot een voortzetting van intensieve landbouw en veehouderij waardoor de transitie naar diervriendelijke en duurzame landbouw wordt uitgesteld?

Deze leden vragen of het pleiten voor het schrappen van de 170kg stikstof/ha norm niet haaks staat op de noodzaak om onze stikstofuitstoot te verminderen.

Verder wordt er gepleit voor het toestaan van RENURE. De leden van de PvdD-fractie vragen of dit er niet toe leidt dat intensieve landbouw en veehouderij verder zijn gang kan gaan in plaats van voor een duurzame lange-termijn oplossing te kiezen.

De leden van de PvdD-fractie hebben ten aanzien van het onderwerp AI de volgende vragen.

Binnen het actieplan voor het AI-continent wordt er voorgesteld om het AI-ecosysteem te versterken. Deze leden vragen hoe er voor wordt gezorgd dat binnen het stimuleren van een AI-ecosysteem voldoende geluisterd wordt naar de zorgen van gebruikers (consumenten).

⁷ Chapeau Staat van de Unie 2025, p. 3.

datum 11 juni 2025

ons kenmerk 177309

blad 5

Zij vragen daarbij hoe de privacy van gebruikers wordt gewaarborgd. Hoe wordt er bovendien voor gezorgd dat de AI-algoritmes transparant zijn? Hoe wordt ervoor gezorgd dat er geen vormen van onrechtvaardigheid en discriminatie voorkomen bij intensiever gebruik van AI-systemen?

Verder wordt er verkend om een AI-fabriek in Nederland te bouwen. De leden van de PvdD-fractie vragen wat de ecologische voetafdruk van zo'n AI-fabriek zou zijn. Is het mogelijk om een AI-fabriek op volledig duurzame wijze te laten opereren?

Binnen de EU-strategie voor de bio-economie wordt er voorgesteld om actief de bio-economie te stimuleren. Deze leden vragen hoe er voor wordt gezorgd dat de bio-economie en biotechnologie op een diervriendelijke en duurzame wijze worden vormgegeven.

Ten aanzien van de Gerichte herziening van de Reach-verordening wordt in de kabinetsappreciatie van het Werkprogramma van de Commissie 2025 benoemd dat een beoordeling van het kabinet over de doelen van de Commissie om de regelgeving van de chemische industrie te vereenvoudigen zal afhangen van de vraag of deze bijdraagt aan veiligere producten voor burgers en bescherming van het milieu. De leden van de PvdD-fractie vragen welke richtlijnen voor deze beoordelingen van veiligheid en duurzaamheid worden gebruikt.

Deze leden vragen hoe het gebruik van dierproeven in deze veiligheidsbeoordelingen wordt vermeden, gezien de *Roadmap Towards Phasing Out Animal Testing for Chemical Safety Assessments* in voorbereiding bij de Europese Commissie.⁸

Ten aanzien van het Witboek over de toekomst van de Europese defensie hebben de leden van de PvdD-fractie de volgende vraag. Binnen het streven naar een sterkere defensie-unie wordt een nieuwe balans voorgesteld, bijvoorbeeld op het gebied van ruimtelijke ordeningsvraagstukken die de krijgsmacht zouden hinderen. De leden van de PvdD-fractie vragen hoe duurzaamheidsdoelen worden opgenomen in het zoeken naar deze "nieuwe balans".

Ten aanzien van Innovatie, Landbouw en de Visserijsector vragen de leden van de PvdD-fractie het volgende. Vanuit de regering wordt steun geuit voor EU-innovatie in de landbouw- en de visserijsector. Deze leden vragen welke duurzaamheid- en dierenwelzijnseisen er worden gesteld aan zulke innovaties.

Er wordt tot slot gepleit voor innovaties op het gebied van boomkorvisserij en het vermijden van een verbreding van het EU-verbod op pulsvisserij. De leden van de PvdD-fractie vragen hoe dit te rijmen valt met de doelen van duurzaamheid en diervriendelijkheid.

Vragen en opmerkingen van de leden van de Volt-fractie

De leden van de Volt-fractie constateren dat de Staat van de Unie in het geheel niet refereert aan de door de Europese Raad vastgestelde Strategische Agenda. Zij vragen in hoeverre deze agenda volgens u nog relevant is. Vloeien uit deze agenda ook operationele consequenties?

De leden van de Volt-fractie zijn het ermee eens dat de EU geopolitiek en geo-economisch volwassen moet worden. Welke concrete stappen denkt u hierin zelf te zetten? Welke concrete oproepen doet u aan de EU? In hoeverre kan de benodigde volwassenheid worden bereikt zonder de EU-verdragen te wijzigen?

⁸ Europese Commissie: Roadmap Towards Phasing Out Animal Testing for Chemical Safety Assessments, https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/chemicals/reach/roadmap-towards-phasing-out-animal-testing_en

datum 11 juni 2025

ons kenmerk 177309

blad 6

De leden van de Volt-fractie merken op dat de regering oproept tot een actief defensie-industriebeleid van de Europese Unie. Hierbij geeft zij volgens de leden van de Volt-fractie terecht aan dat dit samen met partners als het VK, Noorwegen en Turkije moet gebeuren.

Hoe ziet de regering de industriële samenwerking met het VK als dat zich economisch nadrukkelijk buiten de Europese Unie wenst te plaatsen?

Welke herijking van de samenwerking van de inlichtingendiensten heeft zij voor ogen nu de traditionele partners zich meer op zichzelf en minder op het NAVO collectief richten?

Ziet u kwetsbaarheden in het feit dat het buitenlands- en defensiebeleid van de EU institutioneel losgekoppeld is van elkaar, zo vragen deze leden.

De leden van de Volt-fractie lezen dat de regering in het kader van het asiel- en migratiebeleid wijst op gezamenlijke Europese inspanningen. Welke prioriteiten ziet u daarin? Mogen de leden van de Volt-fractie vaststellen dat het idee van een Nederlandse opt-out op dit gebied nu definitief van tafel is? Zo niet, hoe is het aan andere lidstaten uit te leggen dat Nederland de samenwerking wil intensiveren, maar wel een opt-out wenst, vragen deze leden.

De regering noemt nog steeds de wens van een nieuwe derogatie voor mest vanaf 2026. Dit lijkt deze leden op dit moment onrealistisch. Welke stappen zijn hier concreet op gezet en welke stappen worden nog verder gezet?

In het Chapeau wordt verwezen naar de ondervertegenwoordiging van Nederlanders bij de instellingen van de Europese Unie.⁹ Heeft u een analyse gedaan waar dat aan kan liggen? Welke stappen denkt u concreet te nemen om de vertegenwoordiging te vergroten? Op welke wijze neemt de Nederlandse regering contact met niet-Nederlandse ambtenaren om begrip te kweken voor Nederlandse standpunten, zo vragen de leden van de Volt-fractie.

Vragen en opmerkingen van de leden van de fracties van OPNL, CDA en ChristenUnie gezamenlijk

De leden van de fracties van OPNL, CDA en ChristenUnie gezamenlijk lezen dat het Chapeau van de Staat van de Unie de volgende passage bevat: *"De komende tijd zal de Commissie op verschillende beleidsterreinen voorstellen doen om wetgeving te versimpelen, zoals op het gebied van duurzaamheid, cyberveiligheid, landbouw en mogelijk defensie. Het kabinet staat hier positief tegenover en kan zich voorstellen dat vereenvoudiging ook revisie van wetgeving vereist. Bij deze mogelijke herzieningen zal Nederland aandacht blijven vragen voor de Nederlandse opgaven op het gebied van ruimtelijke ordening, waaronder de vergunningverlening voor defensie, (energie-) infrastructuur, woningbouw en landbouw, waar stapeling van wet- en regelgeving mogelijk impact op heeft."*¹⁰ Naast de door de Europese Commissie en de regering genoemde voorbeelden, geldt ook voor de regionale EU-fondsen, zoals voor het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (hierna: EFRO), dat de regeldruk aanzienlijk is.

De leden van deze fracties vragen of u bereid bent om aandacht te vragen voor de stapeling van wetgeving op het gebied van het EFRO. Deze leden vragen hierop een toelichting.

Uit Annex II bij het Werkprogramma 2025 van de Commissie¹¹ blijkt dat dit kwartaal (2e kwartaal 2025) het EFRO 2021-2027 tussentijds geëvalueerd wordt. Deze leden vragen of u actief betrokken wordt bij de tussentijdse evaluatie van het EFRO 2021-2027 en of er specifiek wordt ingezet op het verminderen van administratieve lasten voor regionale overheden en bedrijven.

⁹ Chapeau Staat van de Unie 2025, p. 4

¹⁰ Chapeau Staat van de Unie 2025, p. 2

¹¹ Annex II, COM (2025) 45, p. 7

datum 11 juni 2025

ons kenmerk 177309

blad 7

EU-fondsen als het Europees Sociaal Fonds Plus (hierna: ESF+) en EFRO (waaronder Interreg) vloeien vanaf 2028 mogelijk niet langer rechtstreeks naar de regio's maar lopen vanaf dan via de nationale lidstaten. Zoals *Binnenlands Bestuur* opmerkt, duiden de aanbevelingen in het 9th Report on Economic Social and Territorial Cohesion op sterke centralisatie van het cohesiebeleid in de toekomst.¹²

De leden van deze fracties ontvangen graag een toelichting van de regering met de stand van zaken betreft de centralisatie van de EU-fondsen ESF+ en EFRO.

Deze leden ontvangen tevens graag een toelichting over de toekomst van netwerken als Vanguard, Havensteden, Slimme Steden, Euregio's, en hun toegang tot cohesie-middelen.

Zij verzoeken de regering ook om een appreciatie van de centralisatie van EU-fondsen als ESF+ en EFRO. Daarbij wordt de regering verzocht specifiek in te gaan op de wijze waarop de autonomie van regio's wordt gewaarborgd en hoe wordt voorkomen dat deze centralisatie leidt tot een afname van de inspraak van regionale overheden.

Eén van de hoofddoelstellingen van het EFRO is het investeren in groei en banen, om de arbeidsmarkt en de regionale economieën te versterken, aldus de leden van deze fracties. Nu zijn er plannen om dit cohesiebeleid te centraliseren, wat de toegang van regionale overheden en bedrijven juist belemmert. Deze leden vragen tot slot of de regering kan toelichten hoe deze hoofddoelstelling van het EFRO zich verhoudt tot het belemmeren van de toegang van regionale overheden en bedrijven.

De leden van de vaste commissie voor Europese Zaken zien uw reactie met belangstelling tegemoet en ontvangen deze graag uiterlijk vier weken na dagtekening van deze brief.

Hoogachtend,

Prof.dr. E.B. van Apeldoorn
Voorzitter van de vaste commissie voor Europese Zaken

¹² <https://www.binnenlandsbestuur.nl/financien/eu-subsidies/regio-s-vrezen-dat-hun-eu-fondsen-overwaaien-naar>